

УДК 2:4,84

DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.3>

Руско Надія Михайлівна,

кандидат філософських наук, доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

orcid.org/0000-0002-8962-6004

nadiia.rusko@nung.edu.ua

Палагнюк Михайло Михайлович,

кандидат філософських наук, доцент,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

orcid.org/0000-0002-2512-075X

mil.pal@ukr.net

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА ТА КАТЕГОРІАЛЬНА БАЗА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РЕЛІГІЙНО-ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ ГАЛИЦЬКОГО КРАЮ (ДО 1125-РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ ЗАСНУВАННЯ М. ГАЛИЧА)

Актуальність статті обумовлена специфікою впливу духовного життя на формування державності та національної ідентичності, що є важливим чинником не тільки віри, а й культури, світогляду та ін. Глибокого дослідження потребують саме Галицька духовна спадщина, адже саме завдяки Галицькій митрополії вдалося зберегти культурну самобутність українського католицизму і православ'я. Мета статті – визначити роль Галицької митрополії у духовному світогляді, ціннісних орієнтаціях та як вони відображають і трансформують сакральний простір трансцедентного. Новизна статті визначається тим, що уперше глибоко досліджено монастирські комплекси і національні особливості сакральної спадщини Галичини, їхній вплив на ціннісно-моральний потенціал та антропологічні особливості формування релігійної об'єктивації Західного регіону України. Сьогодні коли Україна перебуває перед новими викликами релігійного, філософського, політичного, економічного виміру, дуже важливо є через дослідження проблематики духовної спадщини показати роль ціннісних, сакралізованих, трансцедентних чинників у формуванні національного *sakrumu*. З'ясовано, що вони мають не лише самобутній, неповторний культурний зміст та форму, а й власну духовну територію, де утверджують і виявляють традиційні цінності метафізики культури, де людина співвідносить себе з фундаментальними духовними цінностями, Абсолютом, з вищими смислами, національними святинами.

До 1125-річниці від дня заснування м. Галича у статті зроблено аналіз Галицької духовної ідентичності та духовної спадщини, а також зібрано основні найважливіші джерела і наукові дослідження про Княжу столицю Галичини, яка була і є центром релігійного і культурного життя Галичини.

Ключові слова: духовна праксеологія, Галичина, сакральні місця, релігійна ідентичність, національна ідентичність, українська державність, духовне життя.

Rusko Nadiia,
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
orcid.org/0000-0002-8962-6004
nadiia.rusko@nung.edu.ua

Palahnyuk Mykhailo,
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
orcid.org/0000-0002-2512-075X
mil.pal@ukr.net

GEROSCIENTIFIC AND CATEGORICAL BASE SCIENTIFIC RESEARCH RELIGIOUS AND SPIRITUAL HERITAGE OF THE GALITIC REGION (TO THE 1125TH ANNIVERSARY OF THE FOUNDING OF HALYCHA)

The relevance of the article is determined by the specificity of the influence of spiritual life on the formation of statehood and national identity, which is an important factor not only of faith, but also of culture, worldview, etc. It is the Galician spiritual heritage that needs deep research, because it was thanks to the Galician Metropolis that it was possible to preserve the cultural identity of Ukrainian Catholicism and Orthodoxy. The purpose of the article is to determine the role of the Galician metropolis in the spiritual worldview, value orientations and how they reflect and transform the sacred space of the transcendent. The novelty of the article is determined by the fact that, for the first time, monastic complexes and national features of the sacred heritage of Galicia, their influence on the value and moral potential and anthropological features of the formation of religious objectification of the Western region of Ukraine were deeply researched. Today, when Ukraine is facing new challenges of the religious, philosophical, political, and economic dimension, it is very important to show the role of valuable, sacralized, transcendent factors in the formation of national sakrumy through the study of the problems of spiritual heritage. It was found that they have not only an original, unique cultural content and form, but also their own spiritual territory, where they affirm and reveal the traditional values of the metaphysics of culture. where a person correlates himself with fundamental spiritual values, the Absolute, with higher meanings, national shrines.

By the 1125th anniversary of the founding of the city of Halycha, the article analyzes the Galician spiritual identity and spiritual heritage, as well as collects the most important sources and scientific studies about the princely capital of Halychyna, which was and is the center of the religious and cultural life of Halychyna.

Key words: spiritual praxeology, Galicia, sacred places, religious identity, national identity, Ukrainian statehood, spiritual life.

Актуальність теми дослідження. 2023 рік проголошений роком княжого Галича – міста з багатою та мультикультурною історією. Тому сьогодні як ніколи, актуально говорити про роль осередку Галицької митрополії у формуванні національно-церковного життя українців.

Мета дослідження – визначити роль наукових досліджень Галицької митрополії у формуванні духовного світогляду, ціннісних орієнтацій, у духовному житті прикарпатців та як вони відображають і трансформують сакральний простір трансцедентного.

Виклад основного матеріалу. Відомості про перші монастирі на Русі, зокрема в Києві, дійшли до нас із 1037 року – періоду князювання Ярослава Володимировича, коли «чорноризци почаша множитися и монастирове починаху бити» (Берест, 2011, с. 52).

Якщо в Києві в княжий період існувало 22 монастирі, то в столиці Галицької Русі, за літописними й археологічними даними, їх було близько десяти. Літописні джерела не вказують, які типи монастирництва були поширеними на території Галичини. Очевидно, у XII–XIII ст. найпопулярнішою формою чернечої аскези було анахоретство. Виняток становили окремі княжі (киторські) монастирі, засновані в Галичі та його околицях, які дотримувалися гуртожитної статутної регламентації внутрішньомонастирського життя. Загалом ця проблема потребує спеціального вивчення на основі археологічних досліджень і писемних джерел.

За переконанням академіка В. Кононенка, сучасники в княжу добу сприймали Галич як «святие місто, місто освячене, Богом обране, обласкане милістю Божою, Галич – носій

Божественних щедрот, священне місто» (Кононенко, 1999, с. 93).

Відомий церковний діяч, філософ, богослов та історик І. Огієнко (митрополит Іларіон) у своїй праці «Українське монашество» писав: «Печерництво, як форма подвигу, було рано занесене до нас в Україну. Але в Україні через брак гір печерництво було підземне, а не надземне, як у Греції. Грецькі печери були природні, гірські, мали світло й повітря, до того були сухі; українські ж печери були підземні, викопані в землі, а тому темні, вогкі й без повітря. Ось тому печерництво, що в греків не було подвижництвом, у нас стало високим подвигом» (Огієнко, 2002, с. 98).

Подібну думку висловив сучасний дослідник історії печерного затворництва на Русі Є. Кабанець, який дійшов до висновку, що східне, або середземноморське, печерництво не могло слугувати на Русі тривким зразком для наслідування; особливим різновидом подвижництва, випробування і духовного пошуку воно стало лише на вітчизняному есхатологічному ґрунті завдяки суворим кліматичним умовам і тій поставі, яку надав йому преподобний Антоній. Сучасний київський археолог Т. Бобровський вбачає у самітницьких печерних обителях на Русі домінуючу форму духовного пошуку й монастирської організації (Кугутяк, 2014, с. 9). Таким чином, середньовічна практика усамітненої печерної аскези, що зародилася в Києві, Подністров'ї та в інших регіонах України, незважаючи на філософсько-есхатологічні й деякі місцеві архітектурно-конструктивні особливості, виступає самобутнім явищем, на ґрунті якого формувалася вітчизняна світоглядно-ментальна пустельницько-анакоретська традиція чернечого життя.

Польові дослідження свідчать про те, що середньовічні монастирі успадкували не тільки місця язичницьких святилищ (скельні храми, печери, городища), але й планувальну структуру, за якою на пагорбі біля джерела закладали церкву, келії, сад, цвинтар. Ландшафтна структура монастирів, які будували на зразок раю, була пов'язана з горою, пагорбом чи відокремленим мисоподібним виступом. Внутрішня планувальна структура передбачала наявність дво- чи трирівневих терас. На найвищій з них була церква, далі – келії та господарський комплекс. Деякі чернечі обителі, розташовані на

найбільших висотах біля стародавніх транскарпатських шляхів, мали фортифікаційні споруди у вигляді ровів і валів, виступали елементами оборонно-сторожової системи країни.

Підземні монастирі, видовбані у твердих породах скель давніми українськими монахами, археолог Я. Пастернак називав «одними з найстаріших пам'яток християнства у нас та першими свідками повного аскетичного самовідречення в ім'я Христової релігії в Україні» (Пастернак, 1951, с. 50).

Сучасний дослідник середньовічних монастирів Галичини Р. Берест довів, що печерні монастирські комплекси функціонували в Бубнищі, Галичі, Крехові, Лядовій, Міжгір'ї, Розгірчі, Страдчі та інших місцевостях (Берест, 2011, с. 7).

Монастирі Галицької землі були прадавніми центрами духовності, культури, мистецтва, науки й освіти українського народу. Зараз вони є визначними архітектурними ансамблями, про які дослідник українських осідків чернецтва В. Вечерський говорить так: «Монастир – це окремі поселення, в яких мешкають монахи, або ченці, тобто люди, які зреклися радощів і спокус земного життя і присвятили своє життя служінню Богові. Монастир може розташовуватись у місті, і навіть у центрі великого міста, а може стояти у лісовій гущавині за багато кілометрів від найближчого села. Але в обох випадках це особлива громада, відділена монастирським муром від довколишнього світу, яка живе за власними законами. Слова «монастир» і «монах» запозичені з давньогрецької мови і означають: монастир – відлюдне житло або місце; монах – самітник, одинак. Українські слова «чернець» і «черниця» походять від чорного кольору одягу, який носять насельники монастирів» (Вечерський, 2008, с. 12).

Українське чернецтво, як свідчать літописи, розпочало своє організаційне життя з Володимирівського хрещення Київської Русі (988). Але монахи на території України з'явилися значно швидше.

Серед найвідоміших монастирів Галицько-Волинського князівства – заснований 1268 р. Данилом Галицьким монастир в Угровську (Літопис, 1989, с. 427); монастирі Апостолів (Літопис, 1989, с. 439, 447) та Архистратига Михаїла (Літопис, 1989, с. 427) у Володимир-Волинському; монастир святого Григорія (Літопис, 1989, с. 424), заснований ігуменом Григорієм при князеві Василькові; монастир на р. Німані (Літопис,

1989, с. 424), заснований литовським князем Войшелком, який прийняв православ'я; монастир святого Федора (Літопис, 1989, с. 418), в якому жила сестра князя Данила, Федора; монастир в Лелесові (Літопис, 1989, с. 373); монастир Пресвятої Богородиці в Синевідську під Карпатами (Літопис, 1989, с. 398); монастир святого Миколая Жидичинського поблизу Луцька (Літопис, 1989, с. 383); святого Юра у Львові (близько 1280 р.); Спаський біля Старого Самбора на Львівщині. Крім того, у «Житті святого Петра» згадується монастир над річкою Ратою (Літопис, 1989, с. 325), звідки походив митрополит Київський і Галицький Петро Ратенський.

Отже, стає очевидним, що більшість галицьких монастирів була пов'язана з великокнязівською владою.

З-поміж усіх чернечих обителей Галицько-Волинської Русі особливо шанувалися монастирі княжого Галича. «Як золотоверхий Київ, так і наш княжий Галич був засіяний монастирями, що датуються в ньому чи не від половини 12-го століття, – засвідчує отець Михайло Ваврик, – коли тут над Дністром почав творитися новий історичний осередок української землі. У самому центрі давньої наддністрянської столиці, у Крилосі, постають одна за одною княжі обителі, де зноситься в небо нічнодневна молитва за благо нашої землі та її володарів, процвітає наука, переписуються книги й потужніє церковне життя в різних видах своєї спасенної діяльності» (Ваврик, 1958, с. 15–16).

Найвизначнішою чернечою обителлю Галича був кафедральний монастир при Успенському кафедральному соборі. «Початки Крилоського монастиря безпосередньо пов'язані із заснуванням у Галичі єпископського осередку. Це припадає на часи побудови в Галичі Успенського собору, завершеного близько 1157 року», – дотримується думки, висловленої свого часу Й. Пеленським, І. Крип'якевичем та Я. Пастернаком сучасний науковець-архітектор В. Петрик (Петрик, 2008, с. 9). На переконання католицького історика А. Пекара, протягом XII ст. в одному тільки Крилосі та його околицях функціонувало принаймні 14 чернечих обителей (Пекар, 1992, с. 80).

До своєрідних рис галицьких монастирів давньоруського часу слід віднести також їхню суспільну діяльність. Цьому сприяла значна концентрація в духовних обителях

високоосвічених людей. «Монастирське середовище, – пише релігієзнавець В. Климов, – генерувало мислителів і громадських діячів, митців та істориків, письменників і перекладачів, дипломатів і лікарів, і вже не лише для своїх, власне релігійних потреб, а й для всього суспільства» (Климов, 1994, с. 14). Київський релігієзнавець та історик В. Ричка розвинув попереднє твердження: «Монастирі Київської Русі не були, як це змальовується у тогочасній літературі, тихим пристановищем серед бурхливого моря життя. Монастирські ченці своєю інтелектуальною працею жили духовність давньоруського суспільства. Саме воно і зобов'язане виникненню писемної традиції відображення минулого, що знайшла своє втілення в такому яскравому і самобутньому жанрі, як літописання. Монастирі були визначними осередками освіти та культури, місцем, де зберігалися й примножувалися мистецько-художні цінності» (Ричка, 1995, с. 53).

Тому можна зробити висновок, що галицькі середньовічні монастирі не просто присвятили діяльність своїх насельників служінню Богові і пошуку шляхів спасіння людських душ, вони стали культурно-просвітницькими осередками, ремісничими майстернями. «Заслуга монастирів у творенні української культури безконечно велика, – говорив з цього приводу митрополит Іларіон. – Це вони, скромні українські монахи й монахині, Божі бджоли, створили нам усе те, що маємо найкращого в нашій духовній культурі і чим ми пишаємося й тепер» (Огієнко, 2002, с. 159).

Найбільш популярним релігійним місцем у християн Галицької землі в княжій добі був Крилос. Відомий дослідник старовини О. Купчинський твердить, що у княжій добі в Галичі функціонувало шість монастирів: св. Йоана, св. Іллі, Успіння Пресвятої Богородиці, св. Данила, Святої Покрови, св. Стефана та св. Юрія.

З тогочасних локальних монастирів місіонерську працю серед місцевого населення проводили Березівський, Косівський, Купилівський, Кутський, Княжвірський, Назавізівський, Печеніжинський, Спаський та ін. Результати їх місіонерської діяльності були вкрай мізерними. Основна частина населення продовжувала сповідувати язичницькі релігійні традиції.

Першу дерев'яну церкву на Крилоській горі збудовано при монастирі святого Йоана. Вона проіснувала щонайменше пів століття й була

зруйнована внаслідок пожежі. Як припускає І. Скочилиас, святиня була головним соборним храмом Галицького генерального намісництва й підлягала юрисдикції Володимирського єпископства, а першим галицьким владикою став Алексій. Статус митрополії це єпископство отримало 1303 р.

За Іпатіївським літописом, найдавнішою святинєю Крилоса є церква святого Спаса, яка відома з 1152 р. Окрім неї, тут ще діяли церкви святої Богородиці (1187), святого Йоана (1187) і святого Михайла (1231).

Княжий Галич часто називають новітнім Єрусалимом. Подібно до того, як в епоху імператора Костянтина і святої Олени в головному місті Палестини було споруджено багато християнських святинь, так само будівництво храмів проводили й галицькі князі. Упродовж певного часу майже всі святині були знищені, а збереглися тільки кам'яні фундаменти древніх церков. Богослужбові книги та ікони переважно були знищені вогнем.

У княжій Русі існувала ще одна мистецька традиція: хоча б раз здійснити паломництво до Києво-Печерської лаври, грецького Афону чи Святої Землі Палестини, беручи в дорогу маленьку ікону, вирізьблену з каменю або вилиту з металу, на якій було зображено улюбленого святого. Галицькі майстри-іконографи виготовляли образи подібні до тих, які були особливо шанованими у храмах їхнього міста.

Історія Галича державного нерозривно пов'язана з історією Галича духовного – осередку вищої церковної влади, центру єпископії, а потім і митрополії.

При Ярославі Осмомислу в Галичі починається велике кам'яне будівництво, створюється оригінальна архітектурна школа. У 1157 р. завершується будівництво кафедрального собору, який споруджувався у період найбільшого розквіту Галицького князівства. У соборі знаходився княжий престол, бо головна столична церква була також місцем інтронізації галицьких князів. «Тоді ж (1208 р.) всі бояри володимирські і галицькі, і воєводи угорські посадили князя Данила на столі отця його, великого князя Романа, у церкві святої Богородиці Приснодіви Марії», – йдеться в літописі (Літопис, 1989, с. 8).

Характерною рисою для галицьких храмів є збереження старої архітектурної школи. Перші дерев'яні церкви на галицьких землях були побудовані в IX–X ст. в часи об'єднання племінних

союзів та створення князівств. Археологічні розкопки навколо церкви Різдва Христового у Галичі, фундаментів Воскресенської церкви та інших доводять, що більшість давніх церков побудовані християнами на язичницьких капищах для того, щоб стерти з лиця землі язичницькі святині, і щоби прихильники старої віри приходили в церкву, як на місце, де проводились дохристиянські ритуали. Залишки язичницької релігії збереглися не лише в зображеннях драконів, левів та міфічних птахів, знайдених при розкопках фундаментів християнських храмів у Крилосі та околицях, а й у схожості язичницького і християнського архітектурних стилів, що мало би сприяти залученню багатобожного населення до християнської віри.

Перші церкви споруджувались у вигляді трьох квадратів чи восьмикутників на одній лінії зі сходу на захід, що свідчить про запозичення галицькою архітектурною школою зразків староруського зодчества.

Висновки. Особливу увагу слід акцентувати на монастирських комплексах ченців у Галичині, бо саме ці споруди відігравали важливу роль у житті предків: під час нападу ворогів перетворювалися на міцну фортецю, сприяли розвитку освіти та духовності, адже були справжніми осередками культурного життя народу.

Саме тому так важливо здійснювати наукові розвідки й висвітлювати для сучасників невідомі до цього часу сторінки культурного та духовного минулого. Глибоке дослідження зазначених вище релігійних аспектів та головних напрямків діяльності дасть можливість зберегти своєрідність релігійного і культурного надбання нашого народу.

Узагальнивши вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Християнізація населення Галицької землі є довготривалим історичним процесом, який зайняв близько тисячоліття. Важливу роль у цьому процесі відіграли монастирі.

2. Первинні церковні святині на досліджуваних теренах стали з'являтися у першій половині XII ст. Саме з цього часу почався відлік формування церковної мережі на теренах досліджуваного краю, а з ним став складатися церковний територіальний устрій: парафії почали підпорядковувалися намісництвам, а останні – двом крилосам: Галицькому та Львівському.

3. Намісництва не мали сталої кількості парафій через постійну появу церковних святинь

у недавно заснованих містечках і селах. Територіальні межі намісництв безперервно змінюлися і не збігалися з адміністративно-територіальним устроєм Галицької землі. Деякі з них охоплювали територію сусідньої Львівської землі (Рогатинське) і Подільського воєводства (Чортківське). Саме Тернопільське намісництво входило до складу Львівського крилосу, а ряд парафій Жидачівського повіту були в підпорядкуванні Калуського намісництва.

4. Можна припустити, що найдавнішими намісництвами Галицької землі є Галицьке, Коломийське, Снятинське, Рогатинське, Терехівське, Тисменицьке. Намісництвами середнього формування – Бучацьке, Підгаєцьке, Устецьке, Войнилівське, Кулачківське, Потоцьке, Тернопільське й Чортківське. До когорти наймолодших відносимо Калуське, Більшівцівське, Солотвинське й Станиславівське.

5. З письмових згадок, що дійшли до наших днів, можна стверджувати, що найдавнішими парафіями є Галицька (1117), Крилоська (1157), Старокосівська (1318) і Незвиська (1343), а наймолодшими – Зеленська біля Бучача Галицького (1765), Микитинецька, Трофанівківська, Яблуницька (1763) – Коломийського повіту, Кровинківська (1762), Слобідківська Янівська (1765) – Терехівського.

6. Подана в хронологічному зрізі мережа парафій Галицької землі не відтворює всієї повноти її формування в зазначених нами хронологічних рамках, оскільки багато церковних документів зникло впродовж століть.

Сакральне минуле Галичини – досі не вивчена сторінка історії краю. На думку вчених, саме у міфологічно-релігійній площині криється сутнісний зміст становлення народу.

1037 року датується перша згадка про місіонерську діяльність посланців Візантії й Риму, що заклали фундамент формуванню двовір'я на цій території. У Галичі, за літописними й археологічними даними, за княжої доби існувало близько десяти монастирів. Найпопулярнішою формою чернечої аскези у цей період було анахоретство. Виняток становили окремі княжі (криторські) монастирі, засновані в Галичі та його околицях, які дотримувалися гуртожитної статутної регламентації внутрішньо-монастирського життя.

Середньовічні монастирі успадкували місця язичницьких святилищ (скельні храми, печери,

городища), а також планувальну структуру, за якою на пагорбі біля джерела закладали церкву, келії, сад, цвинтар.

Монастирі Галицької землі були прадавніми центрами духовності, культури, мистецтва, науки й освіти українського народу.

У християнстві батьківщиною чернецтва і монастирів вважається Єгипет, звідки з III ст. поширився рух анахоретів (відлюдників), які дотримувалися пріоритетів зречення світу. Вони поселялися в неосвоєних місцях уздовж берегів річки Нілу, у пустелях Північної Африки, Сирії та Малої Азії.

Українське чернецтво, як свідчать літописи, розпочало своє організаційне життя з Володимирового хрещення Київської Русі (988). Але монахи на території України з'явилися значно швидше.

Особиста діяльність двох духовних подвижників святих Антонія і Феодосія Печерських заклала основи Києво-Печерського монастиря й усього чернецтва на Русі. Обитель вони заснували в 1051 р. у печерних лабіринтах Київської Свято-Успенської лаври.

З-поміж усіх чернечих обителей Галицько-Волинської Русі особливо шанувалися монастирі княжого Галича, найвизначнішою з яких був кафедральний монастир при Успенському кафедральному соборі.

Особливістю функціонування галицьких монастирів давньоруського часу була їхня суспільна діяльність. Цьому сприяла значна концентрація в духовних обителях високоосвічених людей. Про це свідчать також галицькі ікони XI–XIII ст., які в більшості були виготовлені в монашому ремісничому середовищі. Отже, галицькі середньовічні монастирі існували ще і як культурно-просвітницькі центри, і як ремісничі майстерні.

Першу дерев'яну церкву на Крилоській горі збудовано при монастирі святого Йоана. Вона проіснувала щонайменше пів століття й була зруйнована внаслідок пожежі.

За Іпатіївським літописом, найдавнішою святинею Крилоса є церква святого Спаса, яка відома з 1152 р. Окрім неї, тут ще діяли церкви святої Богородиці (1187), святого Йоана (1187) і святого Михаїла (1231).

Релігійно-духовна спадщина Галицького краю великою мірою залежала від активності її духівників, бо саме вони були носіями духу епохи відповідного історичного періоду.

Список використаних джерел:

1. Берест Р. (2011). Середньовічні монастирі Галичини. Житло та побут. Львів : ЛНУ. 332 с.
2. Ваврик М. (1958). По Василіанських монастирях. Торонто. 294 с.
3. Вечерський В. (2008). Українські монастирі. Київ. 400 с.
4. Коваль І. (2010). Стародавній Галич: цивілізація відома і таємнича. Івано-Франківськ : Вид. І. Третяк. 464 с.
5. Коваль І., Миронюк І. (2015). Сучасна археологія княжого Галича і Галицької землі : монографія. Івано-Франківськ : Нова Зоря. 320 с.
6. Кононенко В. (1999). Символіка Давнього Галича. Галич і Галицька земля у українському державотворенні. Івано-Франківськ : Плай. 245 с.
7. Климов В. (1994). Православні монастирі: terraincognita. *Людина і світ*. № 7. С. 11–17.
8. Кугутяк М. (2014). Середньовічні й новочасні монастирі Карпато-Дністровського регіону: основні проблеми дослідження. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. № 5. С. 6–15.
9. Літопис руський за Іпатським списком / Переклад, передмова, примітки, іменно-особовий та географічно-археологічно-етнографічний показники, генеалогічні таблиці, карти і плани Л. Є. Махновця; відп. ред. О. В. Мишанич; ред. кол.: О. Т. Гончар, Ю. П. Дяченко, М. Г. Жулинський, В. І. Кречотень, О. В. Мишанич, Ю. М. Мушкетик, В. В. Німчук, Т. І. Сергійчук, П. П. Толочко, В. О. Шевчук. Київ : Вид-во «Дніпро», 1989. 592 с.
10. Огієнко І. (2002). Українське монашество. Київ : Наша культура і наука. 396 с.
11. Петрик В. (2008). Крилоський кафедральний монастир XVI–XVIII ст. Пам'ятки України: історія та культура. № 2. С. 8–17.
12. Пекар А. (1992). Доба занепаду українського чернецтва. Записки Чину Святого Василя Великого. Т. 48. С. 70–93.
13. Пастернак Я. (1998). Старий Галич: археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр. Івано-Франківськ. 347 с.
14. Ричка В. (1995). Повсякденне життя монастирів Київської Русі. Український історичний журнал. № 5. С. 48–56.

References:

1. Berest R. (2011) *Serednovichni monastyri Halychyny. Zhytlo ta pobut [Medieval monasteries of Galicia. Housing and everyday life]*. Lviv : LNU. 332 s. [in Ukrainian].
2. Vavryk M. (1958) *Po Vasylianskykh monastyriakh [On the Basilian monasteries]*. Toronto. 294 s. [in Toronto].
3. Vecherskyi V. (2008) *Ukrainski monastyri [Ukrainian monasteries]*. Kyiv. 400 s. [in Ukrainian].
4. Koval I. (2010) *Starodavnii Halych: tsyvilizatsiia vidoma i taiemnycha [Ancient Halych: a civilization known and mysterious]*. Ivano-Frankivsk : Vyd. I. Tretiak. 464 s. [in Ukrainian].
5. Koval I., Myroniuk I. (2015) *Suchasna arkheolohiia kniazhoho Halycha i Halytsoi zemli [Modern archeology of princely Halych and the Galician land] : monohrafiia*. Ivano-Frankivsk : Nova Zoria. 320 s. [in Ukrainian].
6. Kononenko V. (1999) *Symvolika Davnoho Halycha. Halych i Halytso zemlia u ukrainskomu derzhavotvorenni [Symbolism of Ancient Halych. Halych and Halych land in Ukrainian state formation]*. Ivano-Frankivsk : Plai. 245 s. [in Ukrainian].
7. Klymov V. (1994) *Pravoslavni monastyri: terraincognita [Orthodox monasteries: terraincognita]*. *Liudyna i svit*, 7. S. 11–17. [in Ukrainian].
8. Kuhutiak M. (2014) *Serednovichni y novochasni monastyri Karpato- Dnistrovskoho rehionu: osnovni problemy doslidzhennia [Medieval and modern monasteries of the Carpatho-Dniester region: the main problems of research]*. *Karpaty: liudyna, etnos, tsyvilizatsiia*. № 5. S. 6–15. [in Ukrainian].
9. *Litopys ruskyi za Ipatskym spyskom / Pereklad, peredmov, prymitky, imenno-osobovi ta heohrafichno-arkheolohichno-etnohrafichnyi pokazhchyky, henealohichni tablytsi, karty i plany L. Ye. Makhnovtsia; vidp. red. O. V. Myshanych; red. kol.: O. T. Honchar, Yu. P. Diachenko, M. H. Zhulynskyi, V. I. Krekoten, O. V. Myshanych, Yu. M. Mushketyk, V. V. Nimchuk, T. I. Serhiichuk, P. P. Tolochko, V. O. Shevchuk*. Kyiv : Vyd-vo «Dnipro», 1989. 592 s. [in Ukrainian].
10. Ohiienko I. (2002) *Ukrainske monashestvo [Ukrainian monasticism]* . Kyiv : *Nasha kultura i nauka*. 396 s. [in Ukrainian].
11. Petryk V. (2008) *Kryloskyi kafedralnyi monastyr XVI–XVIII st. [Krylos Cathedral Monastery of the XVI–XVIII centuries] Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura, 2*. S. 8–17. [in Ukrainian].
12. Pekar A. (1992) *Doba zanepadu ukrainskoho chernetstva [The age of the decline of Ukrainian monasticism]*. *Zapysky Chynu Sviatoho Vasyliia Velykoho*. T. 48. S. 70–93. [in Ukrainian].
13. Pasternak Ya. (1998) *Staryi Halych: arkheolohichno-istorychni doslidy u 1850–1943 rr. [Old Halych: archaeological and historical research in 1850–1943]*. *Ivano-Frankivsk*. 347 s. [in Ukrainian].
14. Rychka V. (1995) *Povsiakdenne zhyttia monastyriv Kyivskoi Rusi [Everyday life of the monasteries of Kyivan Rus]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5. S. 48–56. [in Ukrainian].